

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Радченко Н. І. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ. У статті представлено психологічні особливості професійної самодетермінації студентів економічного профілю, пов'язані зі спеціалізаціями у сфері економічної психології, які передбачають самостійне вивчення ними психологічних явищ у виробничих відносинах на основі наукових здобутків соціальної психології, організаційної психології, психології праці та економічної науки. Розглянуто інтегративну самодетермінацію професійного розвитку особистості на основі ідеї ментального архетипу і світоглядного простору народного господарювання як найважливішої системи, яка визначає спосіб, в який суспільство задовольняє матеріальні потреби людей. Наведено основний зміст професійних Я-концепцій, що є чинниками самодетермінації фахівців економічного профілю в майбутньому, які сприяють становленню готовності до самостійної діяльності у професійній сфері в умовах ринкових відносин.

Ключові слова: економічна свідомість, психолого-економічна підготовленість, інноваційне економічне мислення, економічна антиципація.

Радченко Н. И. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМОДЕТЕРМИНАЦИИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ. В статье представлены психологические особенности профессиональной самодетерминации будущих специалистов экономического профиля, связанные со специализациями в сфере экономической психологии, которые предусматривают самостоятельное изучение ими психологических явлений в производственных отношениях на основе научных достижений социальной психологии, организационной психологии, психологии труда и экономической науки. Рассмотрена интегративная самодетерминация профессионального развития личности на основе идеи ментального архетипа и мировоззренческого пространства народного хозяйства как важнейшей системы, определяющей способ, которым общество удовлетворяет материальные потребности людей. Приведено основное содержание профессиональных Я-концепций, которые являются факторами самодетерминации специалистов экономического профиля в будущем, которые способствуют становлению готовности к самостоятельной деятельности в профессиональной сфере в условиях рыночных отношений.

Ключевые слова: экономическое сознание, психолого-экономическая подготовленность, инновационное экономическое мышление, экономическая антиципация.

Постановка проблеми. Трансформація соціально-економічних умов розвитку українського суспільства у процесі поглиблення європейської інтеграції України, посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами викликали необхідність якісних змін у професійній підготовці фахівців економічного профілю. Форми і методи підготовки здобувачів вищої економічної освіти у зв'язку з цим покликані сприяти розвитку особистості майбутніх фахівців, їх творчих здібностей з урахуванням інтересів держави, територіальних громад та роботодавців. Оволодіння студен-

тами економічного профілю інтегративними засобами розв'язування творчих фахових задач сприяє розвитку творчих якостей здобувачів вищої економічної освіти, формуванню в них здатності до успішної творчої професійної діяльності, зацікавленості в учінні та в майбутній економічній діяльності.

У зв'язку з цим важливою особливістю професійної самодетермінації майбутніх фахівців економічного профілю є спеціалізація у сфері економічної психології, що визначається вітчизняними і зарубіжними дослідниками, зокрема Ложкіним Г.В. [1; 2], Спасенниковим В.В. [1; 2], Комаровською В.Л. [2; 3], Дейнекою О.С. [4], Кітовим А.І. [5], Поповим В.Д. [24], Хвесюком М.Г. [24], Kircher E. [29] та іншими як галузі психології, що вивчає психологічні явища, пов'язані з виробничими відносинами людей, зокрема виробничої економічної психології та економічної психології маркетингу, на основі наукових здобутків соціальної психології, організаційної психології, психології праці та економічної науки.

Вихідні передумови. За визначенням Міжнародної асоціації дослідників з економічної психології (МАДЕП), такий підхід передбачає синтез різноманітних історичних і власне національних підходів, що розглядає економічну психологію як дисципліну, покликану дослідити економічні механізми і процеси, котрі детермінують споживання та інші види економічної поведінки людини (Ложкін Г.В. [1; 2], Спасенников В.В. [1; 2], Комаровська В.Л. [2; 3], Дейнека О.С. [4], Кітов А.І. [5] та ін.). Виходячи з цього, дослідницькі стратегії професійної самодетермінації фахівців економічного профілю у вищих навчальних закладах України мають включати вивчення здобувачами вищої економічної освіти якісних характеристик і переваг індивідуальних виборів, рішень і чинників, що на них впливають, як і наслідків рішень та індивідуальних виборів (Алле М. [8], Альошина Н.В. [9], Антипов К.В. [10], Баженов Ю.К. [10], Ємельянов Є.М. [11], Поваріцина С.Є. [11], Гаптер Б. [12], Ферихам А. [12], Зелізер В. [13], Ільїн В.І. [14], Кук К.Дж. [15], Крегер О. [16], Тьюсон Дж.М. [16], Левеменко Р.М. [18], Сендидж Ч. [22], Пілдинг Дж. [23]). Виходячи з цього, професійна самодетермінація майбутніх фахівців економічного профілю полягає в подальшому дослідницькому аналізі впливів зовнішніх економічних феноменів на поведінку людини і її самопочуття, охоплюючи як мікрорівень споживання індивіда і сім'ї, так і макроекономічний рівень цілісної нації.

Когнітивні й афективні характеристики економічної поведінки, атитюди, мотиваційні чинники, впливи соціуму на економічну поведінку людини і роль людини в економічній поведінці соціуму як феномени економічної психології, відображені в численних вітчизняних і зарубіжних соціально-психологічних дослідженнях економічної поведінки [6; 19; 20; 21; 25; 28], безпосередньо пов'язані з реаліями сучасного господарчого життя: прийняттям відповідних рішень, маркетингом, розв'язанням податкових проблем, стратегіями досягнення прибутків.

Несформованість економічної свідомості сучасного соціуму виявляється в мозаїчності сприймання відносин виробництва, розподілу і споживання, діяльнісній аутичності особистості, самодетермінованій професійною належ-

ністю до одного з названих типів економічних відносин. Дослідження когнітивної структури цієї свідомості свідчать про те, що згадана структура ґрунтується на принципі примітивної зародкової рівності і має пригнічені потяги та безперервний дисбаланс уявлень про цінності і виробництва, і споживання, витіснені у несвідому і підсвідому сфери.

Психологічна самодетермінація особистості майбутнього фахівця економічного профілю у зв'язку з цим зумовлює необхідність розвитку дослідницьких здібностей у вивченні проблем, пов'язаних із пошуком оптимального місця особистості людини в структурі продуктивних сил країни, встановлення постійно ускладнюваних структур економічної свідомості і напрямів її формування, ставлень людини до різних форм власності. Важливе місце у професійній самореалізації майбутніх фахівців економічного профілю належить формуванню дослідницької готовності до вивчення психологічних проблем розподілу і споживання, потреб людини, їхніх кількісних та якісних характеристик, визначення закономірностей їх виникнення, розвитку, задоволення і відтворення. Умовою ефективного функціонування господарського механізму є психологічний супровід ефективності планування і розроблення на основі власних психологічних досліджень фахівців економічного профілю обґрунтованих концепцій та практичних рекомендацій, здатних забезпечити підвищення ефективності господарювання.

Цілі дослідження: вивчити психологічні особливості професійної самодетермінації студентів економічного профілю, пов'язані зі спеціалізаціями у сфері економічної психології.

Методика і результати дослідження. В процесі проведеного дослідження 403 студентів вузів України нами було визначено цільові групи за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр», що навчаються 4 роки за денною формою навчання та 4,5 роки за заочною формою з напрямів підготовки «Економіка підприємства», «Облік і аудит», «Фінанси і кредит», які мають провідне значення в оновленні і розвитку мікро-, мезо- і макроекономічної свідомості суспільства в цілому. Так, протягом навчання за програмою ОКР "Бакалавр" студенти мають оволодіти дисциплінами трьох циклів обов'язкових нормативних дисциплін, передбачених освітньо-професійними програмами (ОПП) гуманітарного, природничо-наукового, загальноекономічного та професійного циклів економічного, бухгалтерського та фінансового профілю. При цьому не менше третини (33%) навчального часу повинні займати вибіркові дисципліни за вибором вищих навчальних закладів та самих студентів.

Економічна психологія в її дослідницькому спрямуванні, яке було представлено нами в змісті професійної самодетермінації особистості майбутніх фахівців економічного профілю, має охоплювати основні спеціалізації освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» протягом усього року навчання на денній формі і півтора роки при навчанні за заочною формою. Так, при навчанні за спеціальністю «Економіка підприємства» дослідницька спрямованість психолого-економічної підготовки здобувачів вищої освіти економічного профілю має охоплювати спеціалізації, які було розподілено нами на дві категорії з урахуванням змісту діяльності - виробничі і дослідницькі.

До виробничої спеціалізації належить бізнес-планування виробничої діяльності, виробниче обслуговування, соціально-економічний розвиток територій, психолого-економічний аналіз та обґрунтування стратегічного розвитку господарських формувань, біржова діяльність на ринку та економіка відповідного господарського сектору. При цьому професійна самодетермінація здобувачів вищої економічної освіти на розв'язування творчих фахових задач засобами психолого-економічної підготовки з основних спеціалізацій, повинна здійснюватися відповідно до вимог державних стандартів економічної освіти, що включає розробку і теоретичне обґрунтування її змісту, форм і методів. Згадані теоретико-методологічні підходи найбільш повно були реалізовані нами у дослідно-експериментальній роботі на базі Київського національного торговельно-економічного університету, Вінницького торговельно-економічного інституту та Вінницької філії Київського інституту бізнесу та технологій.

Перспективним напрямом поєднання дослідницької та виробничої спеціалізацій майбутніх фахівців економічного профілю, який забезпечує інтегративну самодетермінацію професійного розвитку особистості, є ідея, ментальний архетип і світоглядний простір народного господарювання – однієї з найважливіших систем, яка визначає спосіб, в який суспільство задовольняє матеріальні потреби людей, що належать до певної нації.

Саме це визначає ті психологічні основи, на яких ґрунтується рівень господарювання і фінансовий стан держави, який, в свою чергу, безпосередньо залежить від професійної самодетермінації економічного персоналу, його економічних знань і професійних умінь, підприємницьких здібностей й психолого-економічної підготовленості. Фундаментальна економічна підготовка, професійні знання, розрахунково-аналітичні вміння фахівця економічного профілю набувають інтегративних властивостей у реалізації основних професійних функцій з вивчення ринку, прогнозуванні динаміки попиту, пропозицій та рівня ринкових цін на продукцію, розробленні нормативів і норм витрат обмежених економічних ресурсів, складанні бізнес-планів виробництва нових конкурентноспроможних товарів, розробленні інвестиційних проектів, якщо психолого-економічний світогляд самодетермінується цілями і змістом народної системи господарювання.

У ході проведеного нами емпіричного дослідження у співпраці з дослідниками Української спілки вчених-економістів, що діє на базі Донецького технічного університету, визначено психолого-економічні пріоритети професійної самодетермінації фахівців економічного профілю, які є головними інструментами відродження системи національного господарювання українського народу. До них належить принципово нова система мотивації людей до праці: заміна системи відносин в бізнесі, побудованої на суцільному обмані на систему відносин, націлену на досягнення соціального ефекту, заміна системи податків - замість обкладання податками підприємців, тобто працівників та роботодавців, необхідне обкладання податком споживачів. Ця кардинально інакша психолого-економічна система мотивації людини і господарської організації є основою для реформи податкової системи на засадах на-

родної економіки, що дозволяє на перехідних етапах її запровадження втілювати принцип самооподаткування в розмірах, що визначаються в межах економічної доцільності самими працюючими та господарюючими суб'єктами.

Серед психологічних особливостей професійної самодетермінації фахівців економічного профілю важливе значення мають такі її складові:

– активність, підприємницькі здібності, працездатність, моральна непоступливість в економічних ситуаціях, створених або ускладнених корумпованими державними службовцями, службовими особами органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, залежними від олігархів і криміналітету;

– фасилітативні якості особистості, спрямовані на відродження виробничої сфери народної економіки засобами самоінвестування і самозайнятості;

– інноваційне економічне мислення в розв'язанні проблем залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, а також рентних платежів для фінансування соціальної сфери.

В процесі реалізації дослідницької спеціалізації майбутніх фахівців економічного профілю, до якої було залучено здобувачів вищої освіти Київського національного торговельно-економічного університету та Вінницької філії Київського інституту бізнесу та технологій для інтерв'ювання підприємців, керівників громадських об'єднань економічної спрямованості, територіальних громад, економічних експертів та роботодавців приватного сектора економіки з різних регіонів України, узагальнено психолого-економічні очікування майбутніх трансформацій господарських відносин, перспективні уявлення про них, що зумовлюють самодетермінацію професійної Я-концепції економіста виробничої сфери.

Домінуючими виявились економічні експектації, втілені в ідеї про "народного олігарха" в фінансовому секторі: народного банку розвитку, народного земельного банку, народної страхової компанії, Всеукраїнського аграрно-промислово-торгівельного інноваційного кооперативу, вертикально інтегрованої інноваційної кооперативної компанії («ВІКК»), споживчої кооперації. Усі згадані економічні структури уявлялись як організації, в основу створення і функціонування яких має бути покладено єдиний управлінський принцип "один учасник – один голос", а їх виникнення передбачалось протягом найближчих 5 – 10 років.

Важливе місце серед виявлених перспективних економічних експектацій належить створенню високоефективної народної інноваційної економіки на основі внутрішнього і зовнішнього інвестування і планово-ринкового способу управління, що забезпечить економічну модель України як країни рівних можливостей, входження в G20 за показниками розміру ВВП на душу населення і рівнем життя впродовж наступних 15 – 20 років.

За розмірами господарюючих суб'єктів нами класифіковано економічні експектації щодо ефективного функціонування 5 форм підприємницької самоорганізації:

1. самозайнята людина як одноосібно створене і діюче підприємство;

2. сімейне підприємство, що діє на засадах самозайнятості;
3. мале підприємство, чисельність персоналу якого не перевищує 50 працівників, що діє на засадах особисто-колективного інвестування;
4. середнє підприємство, чисельність персоналу якого не перевищує 500 працюючих, що діє на засадах спільного внутрішнього і зовнішнього інвестування;
5. велике підприємство, чисельність персоналу якого перевищує 500 працівників, що діє на засадах спільного внутрішнього і зовнішнього інвестування.

Як видно з наведеної класифікації, економічна антиципація інтерв'ююваних 403 респондентів з незначними відмінностями відображає існуючі реалії і проектує їх на майбутні економічні моделі, які є орієнтирами для майбутнього вибору масштабів професійної діяльності фахівцями економічного профілю. Однак основним мотивом наведених уявлень, як з'ясувалось в процесі інтерв'ювання, є не розмір і форма трудової зайнятості, а досягнення упорядкованості і усталеності відносин співробітництва людей в колективі підприємства і відносин співробітництва трудового колективу з власником підприємства та територіальною громадою і суспільством в цілому.

В основі цього мотиву – прагнення до справедливого розподілу доданої вартості між всіма учасниками процесу створення цієї доданої вартості, яка в психологічному сприйманні особистістю визнається як справедлива частка винагороди в доданій вартості. Так, якщо у позаминулому столітті К. Маркс називав три фактори виробництва (праця – земля – капітал), то українські дослідники, обґрунтовують чотири фактори виробництва (час – праця – земля – капітал, О.В. Кендюхов) або 5 факторів виробництва (підприємницькі здібності особистості як психологічний чинник – час – праця – земля – капітал, В.І. Лабунський). Підприємницькі здібності як розвинені задатки генетично детермінованих здібностей людини – це той психологічний чинник, без якого всі інші, взяті самі по собі, втрачають дієвість, адже саме особистість підприємця є чинником власне економічної діяльності людини, котра зуміла організувати взаємодію всіх факторів виробництва і отримати соціальний ефект. Водночас не можна як недооцінювати, так і переоцінювати його роль, наприклад, віддаючи йому 90 і більше відсотків доданої вартості у всіх випадках, коли без інших 4-х факторів навіть яскраво виражені і належно розвинені підприємницькі здібності особистості не призведуть до бажаного економічного результату. Тому наявність вільних ресурсів, універсалізовано представлених у формі капіталів, є передумовою можливості створення народних підприємств у тим більших обсягах, чим більшими будуть організаційні здібності особистості підприємця і названі фактори.

Планово-ринковий спосіб управління народною економікою детермінує визначення інституціональної структури, напрямків економічного розвитку і можливість створення найсучасніших підприємств за рішенням суспільства і територіальних громад з наступним передаванням цих підприємств в концесію на конкурсних умовах. Досягнення вказаних цілей можливе за умови психолого-економічної самодетермінації особистості фахівців економічного профілю як основи зміни системи відносин влади і суспільства на заса-

дах громадянського суспільства, в якому влада належить народу, а державні службовці і посадові особи органів місцевого самоврядування, інших фінансованих з державного бюджету інституцій є найманими працівниками, що підконтрольні громадянам і їх об'єднанням.

В основі такого економічного світоустрою, до якого прагне українське суспільство, лежить зміна світоглядної моделі, яка має визначати професійну самодетермінацію фахівців економічного профілю. Проведене нами на засадах психолого-економічної методології А. Брейса [7] анкетування 257 студентів з напрямів підготовки «Економіка підприємства», «Облік і аудит», «Фінанси і кредит» Київського національного торговельно-економічного університету, Вінницького торговельно-економічного інституту та Вінницької філії Київського інституту бізнесу та технологій у формі відкритих запитань, якими пропонувалось розкрити особливості професійної самодетермінації фахівців економічного профілю, дало можливість узагальнити типові уявлення, що проєктують психологічну позицію професійних українських економістів у майбутній фаховій діяльності. З основного змісту професійних Я-концепцій, які є чинниками самодетермінації фахівців економічного профілю, виразно виявляється протиріччя між суспільно усвідомлюваними запитами щодо спрямованості професійної підготовки економістів і наявними можливостями професорсько-викладацького складу. Виходячи з цього, провідна роль у психологічній самодетермінації фахівців економічного профілю припадає на саморозвиток у продукуванні нових підходів і становлення готовності до самостійної професійної діяльності в умовах ринкових відносин.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Система професійної підготовки фахівців економічного профілю у ВНЗ має враховувати як загальні, так і специфічні особливості їхньої професійної самодетермінації, що забезпечує як їхню індивідуальну конкурентоспроможність, так створює належні передумови для розвитку конкурентоспроможності основних галузей економіки України. Удосконалення процесу реалізації економічної освіти, зокрема, змісту економічних дисциплін, яке базується на принципах активізації навчально-пізнавальної діяльності, має передбачати оволодіння майбутніми фахівцями економічного профілю інтегративними засобами розв'язування творчих фахових задач як у процесі навчання у вищому навчальному закладі, так і в позаінституційних формах набуття фахових навичок, сприяти розвитку творчих якостей здобувачів вищої економічної освіти, формуванню в них здатності до успішної творчої професійної діяльності, зацікавленості в учінні та в майбутній економічній діяльності, що дозволяє знаходити розв'язання різноманітних економічних і життєвих ситуацій, значною мірою детермінує їх конкурентоспроможність і мобільність на постійно змінюваному ринку праці. Основою психологічної самодетермінації особистості майбутнього фахівця економічного профілю є необхідність розвитку дослідницьких здібностей у вивченні проблем, пов'язаних із пошуком оптимального місця особистості людини в структурі продуктивних сил нашої країни, встановлення постійно ускладнюваних структур економічної свідомості і напрямів її формування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Ложкин Г. В.* Экономическая психология / Г.В.Ложкин, В.В.Спасенников. – К.: ВД «Профессионал», 2006. – 400 с.
2. *Ложкін Г. В.* Економічна психологія: Навчальний посібник / Г.В. Ложкін, В.Л. Комаровська. – 3-тє вид-ня, переробл. і доповн. – К: Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 464 с.
3. *Дейнека О. С.* Экономическая психология / О.С. Дейнека. – СПб.: СПб.ГУ, 1999. – 239 с.
4. *Китов А. И.* Экономическая психология / А.И. Китов. – М.: Экономика, 1987. – 303 с.
5. Экономическая психология / под ред. И.В. Андреевой. – СПб: Питер, 2000. – 512 с.
6. *Емельянов Е. Н.* Психология бизнеса: учеб. пособие / Е.Н. Емельянов, С.Е. Поварницына. – М.: Армеда, 1998. – 511 с.
7. *Крегер О.* Типы людей и бизнес / О. Крегер, Дж. М. Тьюсон. – М.: Персей, 1999. – 560 с.
8. Социальная психология экономического поведения. – М.:Наука, 1999. – 237 с.
9. *Попов В. Д.* Экономическая психология. Корпоративное управление отношениями собственности/ В.Д. Попов, Н.Г. Хвесьюк. – М.: РАГС, 1999. – 108 с.
10. Экономическая психология в структуре жизненных реалий / ред. Винокурова М.А., Карнышева А.Д. – Иркутск: ИГЭА, 2001. – С.44–69; 141–160 с.
11. *Демура І.* Професійна компетентність студентів вищих навчальних закладів економічного профілю як педагогічна проблема / І.Демура // Науково-методичний журнал [за ред. Н.Г.Ничкало]. – Львів. – 2007. – № 3. – С. 80–88.
12. *Ковальчук Г. О.* Активізація навчання в економічній освіті: [навч. посіб.] / Галина Олександрівна Ковальчук. – [2-ге вид., доп]. – К.: КНЕУ, 2005. – 298 с.
13. The contrast between economics and psychology / Hogarth, Robin M. (Ed); Reder, Melvin W. (Ed) Chicago, IL, US: University of Chicago Press, 1987. – 332 p.
14. *Kircher, E.* The Economic Psychology of Tax Behavior / Erich Kircher. – New York: Cambridge University Press, 2007. – 252 p.

SPYSOK VYKORYSTANYH DZHEREL

1. *Lozhkin G. V.* Economicheskaya Psychologiya / G.V.Lozhkin, V.V.Spasennykov. K. : ID "Professyonal", 2006 – 400 str.
2. *Lozhkin G.V.* Economicheskaya Psychologiya: Pidruchnyk / G.V.Lozhkin, V.L.Komarovska. – 3rd ed-tion, pererobl. and complement. – K: Publishing House "Professional", 2008 – 464 p.
3. *Dejneka O. S.* Economichnaia Psychologiya / O.S.Deyneka. – St. : SPb.HU, 1999 – 239 str.
4. *Kitov A. I.* Economicheskaya Psychologiya / A.Y. Kytov. – M.: Economy, 1987. – 303 str.
5. Economicheskaya psychologiya / ed. Y.V. Andreevoy. – St. Petersburg: Piter, 2000. – 512 str.
6. *Emelyanov E. N.* Psychologiya businasa: ucheb.posobye / E.N. Emelyanov, S.E. Povarnytsyna. – M.: Armeda, 1998-511 str.
7. *Kreger O.* Typy of liudei i bizness / O.Kreher, J.M.Tyuson. - M. : Perseus, 1999. - 560 str.

8. Sotsyalnaya psikhologiya ekonomicheskogo povedenia. – Moscow: Nauka, 1999. – 237 str.
9. Popov V. D. Ekonomicheskaya psichologiya: Korporativnoie upravlenie otnosheniyami sobstvennosti / V.D.Popov, N.G.Hvesyuk. – M. : Registry Office, 1999. – 108 str.
10. Ekonomicheskaya psichologiya v structure zhyznennyh realii / ed. Vinokourov M.A., Karnysheva A.D. - Irkutsk: YHEA, 2001. – S.44-69; 141-160 str.
11. Demura I. Profesiina kompetentnist studentiv vyschyh navchalnyh zakladiv ekonomichnogo profiliuu iiak pedagogichna problema / I. Demura // Naukov-metodychnyi journal [eds. N.H.Nychkalo]. – Lviv. – 2007. – №3. – S. 80-88.
12. Kovalchuk G.O. Actyvizatsia navchannia v ekonomichnii osviti: [navch. posibnyk] / Galina Kovalchuk. – [2nd ed., Ext]. – K. : MBK, 2005. – 298 p.
13. The contrast between economics and psychology / Hogarth, Robin M. (Ed); Reder, Melvin W. (Ed) Chicago, IL, US: University of Chicago Press, 1987. – 332 p.
14. Kircher, E. The Economic Psychology of Tax Behavior / Erich Kircher. – New York: Cambridge University Press, 2007. – 252 p.

Radchenko N.I. DISTINCTIVE PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF FUTURE ECONOMISTS. The article deals with future economists' psychological characteristics of professional self-determination related to their majoring in the field of economic psychology which envisages their independent study of psychological phenomena in industrial relations based on the scientific achievements of social psychology, organizational psychology, work psychology, and economics. The author considers the integrative professional self-development of an individual based on the idea of mental archetype and ideological space of the national economic system that determines the way in which society meets the physical needs of people. Using the results of an empirical investigation conducted on a sample of 403 economics students from different universities of Ukraine the author analyzes the basic content of professional Self-concepts being the factors of future economists' self-determination which contribute to their readiness for professional activities in market conditions. To the author's mind, the system of university training of economics students should develop students' individual competitiveness, thus creating appropriate conditions for the development of the competitiveness of key industries in Ukraine. Poor economic consciousness of modern society is reflected in mosaic perception of relations of production, distribution and consumption, as well as in individuals' activities determined by their professional belonging to one of the types of economic relations. The cognitive structure of consciousness was shown to be based on the principle of primitive equality and repressed desires and ideas about the values, production and consumption. The author proves that improvement of economic education should be based on the principles of intensification of teaching and learning including students' mastery of integrative creative tools for problem-solving. The economic world order calls for changing the ideological model that should determine economists' professional self-determination.

Keywords: economic consciousness, psychological-economic preparedness, innovative economic thinking, economic anticipation.

Отримано: 4.09.2014